

APLINKYBINĖ MODIFIKACIJA

Aplinkybinė modifikacija tradiciškai skirstoma į nedidelį semantiškai apibrėžiamų tipų skaičių—skiriami sąlygos, priežasties, nuolaidos, tikslo, laiko, vietos, būdo (lyginamieji) sakiniai. Čia laikysimės šio tradicinio skirstymo, bet tenka pažymėti, kad jis nėra uždaras ir galima išskirti nemažai mažesnių tipų.

Tarp tradiciškai skiriamų tipų galima išskirti dvi didesnes grupes, kurioms būdingos skirtingos sintaksinės strategijos. Pirmoji grupė pasižymi pagrindiniam ir šalutiniam sakiniui bendru semantiniu elementu—tai gali būti įvykio laikas, vieta, vykdymo būdas, aplinkybės. Šis bendras elementas sudaro pagrindą struktūrai su santykinio sakiniu: „tuo laiku, kuriuo vyksta A, vyksta ir B“, „toje vietoje, kur vyksta A, vyksta ir B“ ir pan.

Toks pats semantinis modelis galioja ir sąlygos sakiniams, tačiau sąlygos sakiniai iš šios grupės išsiskiria tuo, kad implikuoja priežastinį ryšį: šalutinio sakinio įvykį lemiančios aplinkybės lemia ir pagrindinio sakinio įvykį: „tokioje situacijoje, kai vyksta A, galima numatyti ir B“. Tačiau toks modelis galioja tik daliai sąlygos sakinių—dažnai jie žymi ir teiginių loginį santykį, apie ką toliau.

Kadangi įvykio laikas ir įvykį lemiančios aplinkybės ne visada griežtai skiriami (sutapimas laike dažnai interpretuojamas kaip priežastinis ryšys), sąlygos ir laiko modifikacija yra artimos ir dažnai reiškiamos panašiai (pvz., *įvykus nelaimei* galima perfrazuoti kaip *jeigu įvyksta nelaimė* arba *kai įvyksta nelaimė*).

Su priežastiniu ryšiu įvairiais būdais susijusi priežasties, nuolaidos ir padarinio modifikacija. Nuolaidos sąlyginiai sakiniai užima tarpinę poziciją tarp abiejų grupių: su nuolaidos sakiniu pagrindinis sakinytis turi tokį pat faktyvumą statusą, kaip ir atitinkamas vientisinis sakinytis.

LAIKO MODIFIKACIJA

Laiko modifikacija skirtingai reiškiamą pagal tai, ar žymimis sutapimas arba nesutapimas laike. Sutapimas (arba dalinis sutapimas) laike žymimis santykinė strategija:

Tas peilis tikriausiai sienoje buvo ir tada, kai trobą nugriovė.

Vytautas Bubnys, 1995, DLKT

Mano kūnas dirbo kaip laikrodys, bet tik tol, kol buvau sveika.

Gasparas Aleksa, 2003, DLKT

Ir savo pažado ketinau laikytis. Bent jau iki tol, kol išvyksiu iš Lietuvos.

Tomas Staniulis, 2008, DLKT

Ten, kur santykiniai įvardiniai prieveiksmai *kai, kol* vartojami be antecedento, laiko sakinytis laikytinas laisvuoju santykinio sakiniu:

Dar labiau nustebau, kai pamačiau Genės braižymus.

Birutė Pūkelevičiūtė, 2003, DLKT (= tuo metu, kai)

Stovime ant denio, kol rūkas tampa perregimas.

Vaida Blažytė, 2007, DLKT

Nesutapimą laike (ankstesnį arba vėlesnį įvykį) žymintys modifikatoriai remiasi skirtingomis strategijomis. Ankstesniam įvykiui žymėti vartojama komplementacijos ir santykinės konstrukcijos požymių turinti konstrukcija *po to, kai* (galima įvardį *to* laikyti prielinksnio komplementu, arba *po to* laikyti daugiažodį įvardinį laiko prieveiksmį):

Ir vis dėlto ant rytojaus, po to, kai visai vasarai ir visam laikui ištrūkau pas tėvus į kaimą, man buvo nepaprastai lengva ir gera.

Viktoras Katilius, 1996, DLKT

Vėlesniam įvykiui žymėti vartojami pilnareikšmiai jungtukai *prieš* (su konverbu) ir *iki* (su konverbu arba su finitine forma):

Margarita svarstė, ką tai galėtų reikšti, ir stebėjo paukštį iki visiškai sutemo – gal jis ant kryžiaus nakvojo?

Leonardas Gutauskas, 2008, DLKT

Išėjo prieš sutemstant pasivaikščioti parke ir iki šiol negrįžta...

Vaida Blažytė, 2007, DLKT

Be minėtų strategijų svarbų vaidmenį laiko modifikacijoje vaidina nefinitinė predikacija be jungtuko—pusdalyviai, padalyviai, dalyviai:

Vieną rytą tėvas, eidamas į laukus pas galvijus, pastebėjo pravirą Makauskų langą, o po juo išmestą šventą Antaną.

Ričardas Kalytis, 1995, DLKT

Einant koridoriu, Kęstučiui mintyse dar šmėkštelėjo kelių mokinių veidai.

Bronius Kmitas, 1994, DLKT

Progai pasitaikius, ypač radęs puspilnį butelį ar svečiams išėjus, jis siurbteli vyno arba degtinės.

Justinas Pikūnas, 2001, DLKT

VIETOS MODIFIKACIJA

Vietos modifikacija yra tik santykinė: juos kaip santykinius sakinius prisijungia įvardinis prieveiksmis *ten*:

Einu tuščia paežere tolyn, einu ir tarsi tikiuosi: ten, kur pakrantė puslankiu užsisuka, gal pamatysiu priešais ateinantį Saulių.

Birutė Pūkelevičiūtė, 2003, DLKT

Pasitaiko taip pat, kad vietos sakinyje neturi antecedento; tuomet jį reikia interpretuoti kaip laisvą santykinį sakinį su antecedento ir santykinio žodžio fuzija:

Kairiau nuo mūsų, už kokio šimto, na, gal pusantro šimto metrų buvo krūmukai, o dobiliena — dešiniau, kur dabar tos aukštos žolės.

Juozas Aputis, 2004, DLKT

(= *ten, kur dabar tos aukštos žolės*)

Vietos sakiniai dažnai būna redukuoti—pasikartojanti pagrindinio sakinio dalis praleidžiama:

*Medituoju šiandien **ten pat**, kur visada, geriu savo rytinę kavą, ir galvoje, kaip visuomet, po truputį švinta mintys, tarytum lemputė kokio įsižiebia.*
Regimantas Tamošaitis, 2007, DLKT

BŪDO MODIFIKACIJA

Būdo modifikacija iš principo yra bendra semantiniu elementu besiremianti santykinė konstrukcija: būdas, kaip vyksta pagrindinio sakinio įvykis sutampa su tuo, kaip vyksta šalutinio sakinio įvykis. Antecedentu eina kataforinis įvardinis prieveiksmis *taip*, į kurį nurodo santykinis įvardinis prieveiksmis *kaip*:

*Į tą moterį visi žiūrėjo **taip**, kaip spoksoma iš šiltos patalpos pro langą į šaltą pūgą, kur visi privalės išeiti.*
Valentinas Zaikauskas 2000

Kai nėra kataforinio įvardinio prieveiksmio, būdo sakinytis laikytinas laisvuuoju santykinio sakiniu su antecedento ir santykinio žodžio fuzija:

*Gera dirbantis gydytojas turės daug pacientų ir jam nereikės skursti, **kaip dabar skursta kai kurie sąžiningi gydytojai.***
Filomena Taunytė, 2004, DLKT
(= taip, kaip dabar skursta...)

Būdo modifikacijos aprėptis dažnai būna platesnė — ji gali apimti daugiau nei vien būdo aplinkybę: modifikatorius gali apibūdinti pagrindiniame sakinyje išvardytą situaciją lygindamas ją su analogiška realia arba įsivaizduojama situacija. Todėl daugeliu atvejų galima kalbėti ir apie lyginamuosius šalutinius sakinius. Jeigu lyginama su įsivaizduojama situacija, vietoj *kaip* vartojami jungtukai *tarsi*, *lyg* su veiksmazodžio irealio (tariamąsios nuosakos) forma:

*Ausys pagavo ritmingą negarsų žvangėjimą, **tarsi bėgančio žmogaus piniginiame skambčiuose monetos.***
Saulius Tomas Kondrotas, 1996, DLKT
*Susigėstu, taip neatsargiai leptelėjęs, **lyg būčiau norėjęs iš Antano pasišaipyti.***
Vytautas Bubnys 1997, DLKT

Šie jungtukai gali turėti prieveiksmį *taip* kaip antecedentą, taigi šiuo atveju jie irgi laikytini santykiniais žodžiais, nors ir neturi santykiniams įvardžiams būdingo pradžios priebalsio *k-*:

*Tačiau jie jaučiasi ir elgiasi **taip**, tarsi gyventų kitame pasaulyje ir tik retsykiais tenusileistų į mūsų.*
Raimundas Kašauskas, 1995, DLKT

Būdo sakiniai ypatingi tuo, kad dažnai būna redukuoti: tos pagrindinio sakinio dalys, kurios turėti kartotis, praleidžiamos:

*Mylėjau tave **kaip sugebu.***
Mykolas Sluckis, 2003, DLKT

O gal mūsų kraštą užplūs kiniečiai, kaip dabar rusai?

Raimundas Kašauskas, 1995, DLKT

Panašiai kaip sąlygos sakinių atveju (žr. toliau), būdo sakinių aprėptis gali būti dar platesnė ir gali apimti ne tik visą pagrindinio sakinio predikaciją, o visą šnekos aktą:

Kino teatrų, kaip žinai, beveik neliko.

Rimantas Šavelis, 2000, DLKT

SALYGOS MODIFIKACIJA

Sąlygos modifikacija dažniausiai remiasi santykyne strategija. Semantinis modelis: situacijoje, kurioje galioja A, galima numatyti ir B. Abiejų situacijų sutapimas žymimas santykyne struktūra, kuri pilnai išreiškta konstrukcijoje su *tuomet, jei(gu), tuo atveju, jei(gu)*:

Sapnai pranašingi tik tuomet, jei pasirodo prieš auštant ir yra tokie ryškūs, kad net įmanoma prisiminti smulkiausias detales.

Jurga Ivanauskaitė, 2004, DLKT

Jūs tai sužinosite tik tuo atveju, jeigu Šeputis neišeis į laisvę...

Bronius Bušma, 1995, DLKT

Antecedentas pagrindiniame sakinyje gali ir nebūti išreikštas; tuomet galima kalbėti apie konstrukciją su laisvu santykiniu sakiniu (su antecedento ir santykinio žodžio fuzija). Kaip matysime vėliau, ši analizė ne visur yra taikoma:

Rankoje jis taip pat vis laiko peilį, ir jei kas pasitaikytų ant tako, tai smogtų dar ir dar kartą, daug kartų.

Raimundas Kašauskas, 1995, DLKT

Vietoje santykinės konstrukcijos galima ir padalyvinė konstrukcija:

Jis taip pat paminėjo, kad tvirtai pasiryžus ir labai pasistengus misiją į Marsą galima surengti ir per 10 metų.

Lietuvos rytas, 2001, DLKT

Santykinė strategija su antecedentu einančiu įvardiniu prieveiksmiu pagrindiniame sakinyje ne visada galima. Sąlyginė modifikacija gali turėti skirtingą aprėptį—ji gali modifikuoti predikaciją, pagrindiniame sakinyje išreikštą propoziciją (teiginį), arba visą šnekos aktą:

(i) predikacijos lygmens sąlygos sakiniai žymi sąlyginį santykį tarp dviejų įvykių arba įvykio tipų (čia aukščiau apibūdintas modelis „situacijoje, kurioje galioja A, galima numatyti ir B“):

Solidus ir turtingas jis turėjo jautrią širdį ir dosniai dalindavo pinigus, jeigu kas paprašydavo.

Bitė Vilimaitė, 1996, DLKT

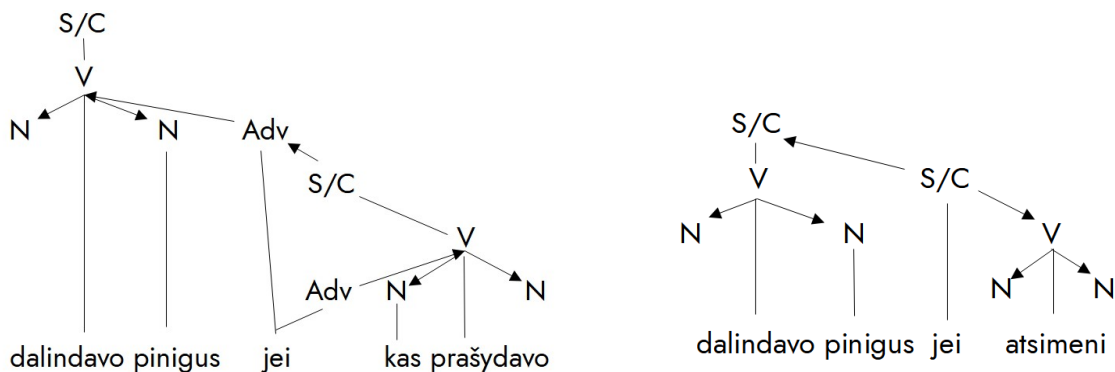
(ii) propozicinio lygmens sąlygos sakiniai žymi stebėjimams prieinamą situaciją, kuri leidžia daryti išvadas apie pagrindiniame sakinyje išreikštos propozicijos pagrįstumą:

Na, jeigu ji nežino, tai šioje įstaigoje vargu ar kas žinos...

(iii)  nekos akto lygmens sąlygos sakiniai apibūdina vykdomo šnekos akto pragmatinio adekvatumo s lyg :

Viename laiske, jei prisimeni, rašiau apie neregius, apie vidinj j  regėjim , apie tobul  j  klaus .
Leonardas Gutas kas, 2000, DLKT

Šie aprėpties skirtumai turėti iš dalies atsispindėti sintaksin je reprezentacijoje, bet  ia taikomame sintaksinio aprašo modelyje šnekos aktas neturi savo sintaksinės reprezentacijos. Minimaliai aprėpties skirtumus sintaksin  schema gali atvaizduoti taip, kad (i) atveju vyksta prijungimas prie pagrindinio sakinio veiksmažodžio, o (ii) ir (iii) atvejais sąlygos sakiny s prijungiamas sakinio lygmeniu. (i) atveju šalutinis sakiny s yra santykinis, nes sutampa pagrindinio ir šalutinio sakinių situacijos, todėl ir galima santykin  strategij . (ii) ir (iii) atvejais pagrindinio ir šalutinio sakinių situacijos neturi sutapti, todėl sąlygos šalutinis sakiny s nėra santykinis, o *jei(gu)* funkcionuoja kaip jungtukas.  j sintaksinės interpretacijos skirtum  rodo sintaksinės schemas:

Sąlygos konstrukcijose paprastai ir šalutinis, ir pagrindinis sakiniai yra nefaktyvūs, t. y., neimplikuoja sakinio turinio atitikimo tikrovei. Tarp j  galima skirti kelis su faktyvumo statusu susijusius variantus, formaliai diferencijuotus pagal nuosakos formas. Ligi šiol aptari pavyzdžiai yra realios sąlygos struktūros su j vairi  realio laiko formomis — esamojo, būtojo ar būsimojo.

Irealios arba kontrafaktyvios sąlyginės konstrukcijos implikuoja dviejų dabartyje arba praeityje lokalizuojam , sąlyginiu santykiu susijusi  j vyki  arba situacij  nerealum :

Galėčiau nupiešti, jeigu b   iau dailininkas.

Kazys Saja, 2003, DLKT

Jei būtum pasakęs, kad i vykau j   iltuosius kraštus, ji vis tiek būtų radus.

Mindaugas Valiukas, 2006, DLKT

Potencialios sąlyginės konstrukcijos apibūdina sąlyginiu santykiu susijusius hipotetinius ateities j vykius, kurie žymimi irealio formomis. Ateities j vykis negali būti vertinamas realumo/faktyvumo atžvilgiu, tad irealio formos  ia turi kitoki  funkcij , nei kontrafaktyvin se sąlygos konstrukcijose. J  galima apibūdinti kaip pabr  tin  nefaktyvum : realio formos

pabrėžia grynai hipotetinį svarstymų įvykių pobūdį ir leidžia išvengti išvados, kad kalbantysis šiuos įvykius laiko tikėtinais:

Jeigu šnipas iš anapus duotų tau krūvą pinigų ir paprašytų, tarkim, susprogdinti Aleksoto tiltą, sutiktum?

Kęstutis Zubka, 1998, DLKT

Potencialioje konstrukcijoje tik šalutiniame sakinyje visada pasirodo irealio forma, pagrindiniame gali būti, pvz., būsimosio laiko forma, arba modalinė konstrukcija:

Buvome sutarę, kad jeigu kas atsitiktų, visų pirma kreipsimės į juos.

Aurelija Arlauskienė, 2006, DLKT

Sąlygos sakiniuose, kaip ir laiko sakiniuose, galima ir nefinitinė predikacija; dėl laiko ir sąlygos artimumo dažnai sunku nustatyti, ar konkrečiu atveju turime laiko ar sąlygos reikšmę:

Įmanoma ne tik parsirasti į praeitį, bet, panorėjus ar labai pasistengus, dirstelėti į ateitį.

Jurga Ivanauskaitė, 2006, DLKT

PRIEŽASTIES MODIFIKACIJA

Priežasties modifikacija yra gimininga sąlygos modifikacijai, bet sintaksiškai prieklauso kitam, nesantykiniam tipui. Priežastinis santykis implikuoja sąlyginį santykį: tam tikrame situacijos tipe įvykis arba situacija A yra pakankama sąlyga tam, kad įvyktų įvykis arba situacija B; priežasties santykis prie to prideda implikaciją, kad pakankama sąlyga A buvo (bus) patenkinta. Tad priežasties sakiniai visada yra faktyvūs, t. y. implikuoja, kad pagrindinio ir šalutinio sakinio turinys atitinka tikrovę.

Priežasties sakiniai prijungiami prie pagrindinio sakinio pasitelkiant komplementacinę strategiją su kataforiniu įvardiniu prieveiksmiu *todėl*, arba jungtuką *kadangi*:

Noriu čia likt dar ir todėl, kad esu įsimylėjęs.

Jurga Ivanauskaitė, 2003, DLKT

Taip, pas mus netikėtai užsuko mano sūnaus draugas, o kadangi Telio nėra namie, tai esu priversta užimti svečių.

Petras Venclovas, 1997, DLKT

Priežastinį ryšį dar žymi jungtukas *nes*, bet jis veikiausiai turi būti interpretuotas kaip sujungiamasis (pvz., sakiniai negali būti sukeisti vietomis).

Nusprendžiau nuvažiuoti namo, nes visai netoli buvo.

Mindaugas Valiukas, 2006, DLKT

(*Nes buvo netoli, nusprendžiau nuvažiuoti namo.)

NUOLAIDOS MODIFIKACIJA

Nuolaidos sakinio terminas yra sutartinis, nes retai pasitaiko, kad nuolaidos sakinyje atspindėtų kalbančiojo nusileidimą diskusijos priešininko argumentams. Nuolaidos sakiniai yra priežasties sakinių priešingybė, juos galima apibūdinti kaip „nepakankamos priežasties“ sakinius. Tai, kad

išreikšta šalutiniame sakinyje, pagal visuomenėje paplitusius lūkesčius dėl įprastų priežastinių ryšių turėtų būti pakankama priežastis pagrindinio sakinio turinio įgyvendinimui, bet nuolaidos sakinyje pažymi, kad šis įprastas priežastingumas konkrečiu atveju nesuveikia.

Vienas iš definicinių nuolaidos sakinių požymių yra faktyvumas. Faktyvūs nuolaidos sakiniai implikuoja, kad šalutinio sakinio turinys atitinka tikrovę:

Mylėjo rūsius ir tamsą, nes bažnyčios požemių dėka pirmąsyk tapo rašytoju, nors anuomet dar nemokėjo rašyti.

Ričardas Gavelis, 1999, DLKT

Prie nuolaidos sakinių prisišlieja sąlyginiai nuolaidos sakiniai, kurie turi ir sąlyginių, ir nuolaidos sakinių bruožų ir todėl bus aptarti atskiram skyrelyje. Skirtingai nuo nuolaidos sakinių, jie yra nefaktyvūs.

Svarbus nuolaidos sakinių klasifikacijos kriterijus yra aprėptis, arba prijungimo lygmuo. Kaip ir sąlygos modifikacijos, taip ir nuolaidos modifikacijos gali būti skirtinga aprėptis. Ir šiuo atveju galima atskirti

(i) semantinį prijungimą įvykių (predikacijos) lygmeniu:

Tiesa, nors nesu šykštuolis, tačiau pinigų jai neduodu.

Herkus Kunčius, 1998, DLKT

(ii) semantinį prijungimą propozicijos (teiginio) lygmeniu:

Jis turėjo diplomatinę pasą ir tikriausiai juo keliavo į JAV, nors tai nepatvirtinta.

<https://m.technologijos.lt/cat/373/article/S-91885>

(iii) semantinį prijungimą pragmatiniu lygmeniu:

Ir kalbėjo jis ne apie poetus, bet apie poeziją, nors nesu tikras, ar jis teikė reikšmės skirtumui tarp jų.

Eugenijus Ališanka, 2013, <https://skaitymometai.lnb.lt/index.php?1745167491>

Faktyvinei nuolaidos modifikacijai niekuomet netaikoma komplementacinė strategija. Juos prisijungia pilnareikšmis jungtukas *nors*.

NUOLAIDOS SĄLYGINĖ MODIFIKACIJA

Nuolaidos sąlyginiai sakiniai yra nefaktyvūs nuolaidos sakinių atitikmenys. Į sąlyginių ir priežastinių santykių sąsają ir skirtumą buvo atkreiptas dėmuo aukščiau. Ir nuolaidos sakiniai turi nefaktyvius atitikmenis, analogiškus sąlygos sakiniams. Visų minėtų tipų santykį rodo lentelė:

	nefaktyvūs	faktyvūs
pakankamas priežastinis ryšys	<i>jeigu lis, neateisiu</i>	<i>kadangi lyja, neateisiu</i>
nepakankamas priežastinis ryšys	<i>net jeigu lis, ateisiu</i> <i>ar lis, ar nelis, ateisiu</i> <i>kad ir koks bus oras, ateisiu</i>	<i>nors lyja, ateisiu</i>

Nuolaidos sąlyginiai sakiniai būna trijų tipų:

- adityvusis tipas:

Mama. Visos teisybės apie ją nesužinosi. O jeigu ir sužinotum, neįstengtum jos paaiškinti kitiems.

Petras Dirgėla, 2008, DLKT

Taigi iš principo tu neturi dėl jo sielvartauti, net jeigu jis tikras tavo tėvas.

Pranas Treinys, 2001, DLKT

Įsitaisęs su kavos puodeliu prieš televizoriaus ekraną, vargu ar susimąstysi apie jo kilmę – nors jis būtų ir Meiseno porceliano.

Dienovidis, 1996, DLKT

Šis tipas yra įprasto sąlygos sakinio su *jei(gu)* modifikacija pridėjus adityvias (sudėtį žyminčias) dalelytes *ir, net*. Adityvus pobūdis remiasi tuo, kad teiginys apie tam tikros sąlygos nepakankamumą pridedamas prie jau žinomos ir neginčytinos presupozicijos apie priešingos situacijos priežastinį neefektyvumą (*jeigu nesužinosi, nepaaiškinsi; jeigu sužinosi, taip pat nepaaiškinsi*). Šalia *jeigu ir* vartojama ir *nors ir* (pats jungtukas *nors* būdingas faktyviniams nuolaidos sakiniams).

Šis tipas turi variantą su šalutinį sakinį prisijungiančiu kataforiniu prieveiksniu *tuomet*; adityvus (skaliarinis) žymiklis *net* tuomet eina kartu su kataforiniu žodžiu:

Tačiau moksleiviai sakosi nenusiminsiantys net tuomet, jei jiems nepavyks surengti turo po Lietuvą.

Kauno diena, 2002, DLKT

Šis pavyzdys rodo, kad atitinkama konstrukcija su *net jeigu* laikytina laisvu santykiniu sakiniu su antecedento ir santykinio žodžio fuzija: *net tuo atveju, jeigu*).

Antras ir trečias tipai turi tam tikrų klausiamųjų sakinių elementų: arba klausiamąjį jungtuką *ar*, arba klausiamuosius įvardžius bei įvardinius prieveiksnius. Tai paaiškinama tuo, kad panašiai, kaip ir klausiamieji komplementiniai sakiniai, šie šalutiniai sakiniai nurodo į situacijų arba propozicijų aibes – uždaras arba atviras. Nepakankamas priežastinis ryšys šiuo atveju priskiriamas kintamojo reikšmės pasirinkimui, nes teigiama, kad pagrindinio sakinio turinys kiekvienai šalutinio sakinio kintamojo reikšmei galioja. Skiriame du tipus:

- alternatyvus tipas: pateikiami du variantai, iš kurių pasirinkimas yra be reikšmės, nes abiem atvejais galioja pagrindinio sakinio turinys:

Ar man pasiseks, ar ne, į šio paišino, nervingo miesto gatves nebesugrįšiu.

Saulius Spurga, 2000, DLKT

- atvirasis tipas: šalutinis akiny apibūdina atvirą aibę situacijų, kurios įvairuoja pagal vieną – klausiamojo žodžio žymimą – kintamąjį. Pagrindinio sakinio turinio galiojimas nepriklauso nuo pasirinktos kintamojo reikšmės.

Atviro tipo nuolaidos sąlyginių sakinių yra didelė formali įvairovė; be klausiamųjų santykinių įvardžių ir įvardinių prieveiksnių, konstrukcijos žymikliais vartojami skaliarinis

priešdėlis *be-* prie veiksmažodžio, dalelytė *tik*, nuolaidos skaliarinis žymiklis *kad ir*, įvairios šių žymiklių kombinacijos:

Tie patys krūmai, tik panašūs į medžius, visur, kur beeitum, vien miškas ir miškas.
Nijolė Ambrazaitė, 2005, DLKT,

Žinok, kad ir kur būtum, kad ir kas nutiktų – čia yra tavo namai.
Jurga Ivanauskaitė, 2004, DLKT

Bet kur tik mes atvažiuodavome, visų akyse mačiau apstulbimą,
Jurga Ivanauskaitė 2004, DLKT

Motina – kad ir ką bedarytum, visada atleis ir mylės [...]
Kauno diena, 1997, DLKT

Kai subjektai sutampa, šis tipas turi nefinitinį – pusdalyvinį arba dalyvinį – variantą:

Kol dar tikrai obliavo lentas, motina kada tik panorėjusi galėjo įeiti ir išeiti, o paskui pasakė: Kol nepadirbsiu – daugiau čia nevaikščiok!
Romualdas Granauskas, 2006, DLKT

PADARINIO MODIFIKACIJA

Padarinio modifikacija paprastai pasitelkia komplementacinę strategiją. Padarinio sakiniai yra kataforinių žodžių *taip, tiek, toks* komplementai.

Naktį praleido ramiai, bet buvo taip pavargęs ir išgąsdintas, kad nepajėgė užsnūsti.
Marija Raižytė-Rutkauskienė, 1994, DLKT

Argi tu tokia naivi, kad negali nuspėti, kuo viskas baigsis?
Zita Čepaitė, 2003, DLKT

Kataforinis įvardinis prieveiksmis *taip* gali ir būti sintaksiškai ir prozodiškai integruotas į padarinio sakinį, kas duoda pradžią sudėtiniam jungtukui *taip kad*. Tuomet padarinio sakinyje tampa adverbialiniu sakiniu. Preskriptyvinė gramatika šią konstrukciją smerkia.

Mano žibalinė lempa menkai tešviečia, taip kad kambario kertės visuomet lieka apytamsės, skaitant akyse kažkas mirga.
Viktoras Katilius, 1996, DLKT

Adverbialiniai padarinio sakiniai su *kad* (be kataforinio žymiklio pagrindiniame sakinyje) *taip* pat egzistuoja, bet jie gana reti:

Autorius moka visą laiką sudaryti įdomią intrigą, kad negali atsitraukti iki galo neperskaitęs.
Juozas Keliuotis, 1997, DLKT

Tačiau ši konstrukcija turi ir ypatingą semantinę struktūrą pasižymintį variantą, kurį galėtumėm pavadinti „diagnostiniu“ padarinio sakiniu. Pagal stebėjimams prieinamus padarinius kalbantysis spėlioja dėl šiuos padarinius sukėlusios situacijos, įvykio, motyvų ir pan., arba kelia klausimą, kokia ta situacija, įvykis, motyvas ir pan. galėtų būti. Pagrindiniame sakinyje tuomet turi būti episteminis modalinis žymiklis (*turbūt, galbūt...*), arba jis turi būti klausiamasis.

Galbūt jie per gerai jaučiasi namuose, kad nenori net keliauti.

Lietuvos aidas, 1997, DLKT

O kas būs, kad taip veržiesi keliauti?

Anielius Markevičius, 1996, DLKT

Šį variantą galima palyginti su propozicinio lygmens sąlygos sakiniiais, kurie taip pat apibūdina pastebimą situaciją, sudarančią prielaidą pagrindiniame sakinyje keliamam teiginiui. Kai kuriais atvejais (bet ne visada) diagnostinį padarinio sakinį galima pakeisti propozicinio lygmens sąlygos sakiniu:

Galbūt jie per gerai jaučiasi namuose, jeigu nenori net keliauti.

**O kas būs, jeigu taip veržiesi keliauti?*

Irealūs padarinio sakiniai apibūdina hipotetinius padarinius įvykių arba situacijų, kurios pagrindiniame sakinyje atvirai arba implicitiškai paneigiamos. Jie dažniausiai prijungiami remiantis komplementacijos strategija: juos prisijungia pernelyg didelio arba pernelyg mažo laipsnio žymikliai, tokie kaip *per daug, pernelyg, per mažai* ir pan., taip pat su *taip, toks* paneigtuose sakiniuose:

Buvau pernelyg nuvargęs, išsekęs, kad būčiau galėjęs guosti Žadą, įsijausdamas į jos būklę.

Saulius Spurga, 2000, DLKT

Nė velnio neišeis, nes jis, suprantama, ne toks kretinas, kad nemokėtų paslėpti įkalčių!

Augustas Tamaliūnas, 1995, DLKT

Išskirti tenka ir „diagnostinius“ irealio padarinio sakinius (dėl diagnostinio padarinio sakinio sąvokos žr. aukščiau). Šiuo atveju pagrindiniame sakinyje nėra šalutinį sakinį kaip komplementą prisijungiančio laipsnio žymiklio. Irealusis padarinio sakinyje apibūdina hipotetinius padarinius įvykio arba situacijos, kurios nerealumą nusako pagrindinis sakinyje. Čia galima kalbėti apie tam tikrą diskurso strategiją: užuot tiesiogiai atmetęs tam tikrą prielaidą arba reikalavimą, kalbantysis paneigia hipotetinę priežastį, kuri galėtų sukelti arba motyvuoti atmetamą prielaidą arba reikalavimą. Pagrindinis sakinyje gali būti klausiamasis (retorinis klausimas) arba paneigtas, padarinio sakinyje vartojama tariamosios nuosakos forma.

Aš savo tėvų nenužudžiau, kad turėčiau atlikti tokią bausmę.

Lietuvos rytas, 2002, DLKT,

Tai ką, negi aš nieko neužsidirbau per 50 metų, kad turėčiau išeiti plikomis?

Lietuvos aidas, 1997, DLKT

TIKSLO MODIFIKACIJA

Tikslo modifikacija realizuojama keliais būdais. Vienas jų—komplementacinė strategija. Pagrindiniame sakinyje vartojamas kataforinis determinatyvas *tam*, kuris prisijungia tikslo sakinį kaip savo komplementą:

Sogjalas Rinpočė rašo, kad moderniajame Vakarų pasaulyje viskas daroma tam, kad tik dar labiau sustiprintų samsaros iliuziją.

Jurga Ivanauskaitė, 2004, DLKT

Tačiau panašios struktūros tikslo sakiniai vartojami ir be kataforinio žodžio. Tokiais atvejais galima kalbėti apie gryną adverbialinę konstrukciją, kai jungtukas *kad* prisijungia tikslo sakinį kaip komplementą. Šis jungtukas *kad* laikytinas skirtingu nuo komplementinio jungtuko *kad*.

Pykstu gulėdama žolėje ant pilvo, pasuku kaklą, kad matyčiau Fredį, bet nepakeliu galvos nuo žemės.

Gasparas Aleksa, 2003, DLKT

MAŽESNI TIPAI

SUBSTITUCINĖ MODIFIKACIJA

Substituciniai sakiniai modifikatoriai žymi netikėtą situaciją, vykstančią tuomet, kai buvo laukiama tam tikrų elgesio normų atitinkančios, arba tiesiog kitokios, situacijos; mandatyviniuose sakiniuose substitucinis modifikatorius žymi rekomenduojamą elgesį, kuris turėtų pakeisti faktiškai vykstantį. Vartojamas jungtukas *užuot*, visada su nefinitinėmis veiksmažodžio formomis (būtojo laiko dalyviais arba padalyviais); arba komplementacinė konstrukcija su *vietoj to, kad*:

Užuot priėjęs, pasisveikinęs ir padėjęs ant stalo pinigėlių, kaip dera, jis stovėjo ir su nuostaba žiūrėjo į senį [...].

Saulius Tomas Kondrotas, 1996, DLKT

Užuot pykus, pavydėjęs ir graužusis, jiems reikėjo tik minutėlę prisėsti, nutilti ir apsidairyti aplinkui.

Jurga Ivanauskaitė, 2000, DLKT

Ir vietoj to, kad apsidžiaugčiau, susidūrusi su keistai nušvitusia tikrove, pajutau nuovargį.

Renata Šerelytė, 1997, DLKT

ELABORACINĖ MODIFIKACIJA

Struktūrose su elaboraciniu sakiniu ir pagrindinis, ir šalutinis sakinyss žymi tą patį įvykį ar situaciją. Pagrindinis sakinyss pateikia tam tikrą šio įvykio, jo poveikio interpretaciją arba vertinimą, o šalutinis sakinyss įvykį arba situaciją detalčiai aprašo. Šis modifikavimo tipas gali būti realizuojamas komplementacine struktūra, su kataforiniu žodžiu *tuo* ir jo komplementu:

Matyt, tuo, kad nesistengė kito pergudrauti, buvo iki galo nuoširdus ir atviras.

Jonas Sadaunykas-Sadūnas, 2002, DLKT

Kadangi pagrindinis ir šalutinis sakinyss žymi tą patį įvykį, subjektai visada sutampa, tad šalutiniame sakinyje dažniausiai randame pusdalyvį:

Laumės užkuteną arba pasmaugią berną, jei jas įžeidžia pasityčiodamas ar nevalyvai elgdamasis...

Juozas Kralikauskas, 1995, DLKT